Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή

Η μαθηματική ακρίβεια της επιτυχίας

Στις 2 Φεβρουαρίου συμπληρώθηκαν 62 χρόνια από το θάνατο του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή. Με αφορμή την επέτειο, ο Ευάγγελος Σπανδάγος καταγράφει τους σημαντικούς σταθμούς στη ζωή και τη σταδιοδρομία του σπουδαίου Έλληνα μαθηματικού

Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Στεφάνου Καραθεοδωρή, ένας από τους κορυφαίους μαθηματικούς και θεωρητικούς φυσικούς του 20ού αιώνα, γεννήθηκε στο Βερολίνο στις 13 Σεπτεμβρίου 1873. Πατέρας του ήταν ο Στέφανος Κ. Καραθεοδωρή και μητέρα του η Δέσποινα Καραθεοδωρή, το γένος Πετροκοκκίνου από τη Χίο. Το 1875 ο πατέρας του τοποθετήθηκε από την οθωμανική διοίκηση πρεσβευτής της στις Βρυξέλες. Έτσι, η οικογένεια του Κωνσταντίνου εγκαταστάθηκε στην πρωτεύουσα του Βελγίου. Ο Καραθεοδωρή μεγάλωσε σ' ένα αριστοκρατικό και πνευματικό περιβάλλον.

Το σπίτι του πατέρα του ήταν ένα είδος κέντρου διερχομένων, πολιτικών, διπλωματών, επιστημόνων και καλλιτεχνών. Το 1879 ο Κ. Καραθεοδωρή χάνει τη μητέρα του και την ανατροφή του ίδιου και της κατά δύο χρόνια μεγαλύτερης αδελφής του Ιουλίας, αναλαμβάνει η γιαγιά του Ευθαλία Πετροκοκκίνου. Ο ίδιος γράφει σε ένα αυτοβιογραφικό μη ολοκληρωμένο σημείωμά του:

« Ανατραφήκαμε εγώ και η αδελφή μου από τη γιαγιά μου που διηύθυνε το σπίτι με τη χαρακτηριστική σχολαστικότητα των γυναικών της Χίου. Γερμανικά έμαθα από μια Γερμανίδα παιδαγωγό, ενώ τα ελληνικά όπως και τα γαλλικά ήταν μητρικές μου γλώσσες. Ιταλικά έμαθα το 1891. Σε ηλικία 40 ετών έμαθα αρχαία ελληνικά και λατινικά».

Σε ό,τι αφορά τις πρωτοβάθμιες και δευτεροβάθμιες σπουδές του γράφει:

«Το χειμώνα του 1881 μ' έστειλαν στο ιδιωτικό σχολείο Βάντεροτοκ. Εκεί έμεινα δύο χρόνια. Τα σχολικά έτη 1883 - 1884 και 1884 - 1885 τα πέρασα για λόγους υγείας στη γαλλική και την ιταλική Ριβιέρα. Ένα χρόνο μετά φοίτησα σ' ένα γυμνάσιο των Βρυξελών. Εκεί φάνηκε και η μεγάλη αγάπη μου για τα μαθηματικά.

Το φθινόπωρο του 1886 μ' έστειλαν στο γυμνάσιο Athénée Royal d' Ixelles, όπου έμεινα μέχρι την αποφοίτησή μου, το 1891. Στις δύο τελευταίες τάξεις του σχολείου αυτού είχα ένα πολύ καλό καθηγητή στα μαθηματικά που λεγόταν Angenot. Τον καθηγητή μου αυτό τον ευχαρίστησα πολύ διότι, όταν έλαβα μέρος το 1890 και το 1891 στους μαθηματικούς διαγωνισμούς Concours géneraux, που διεξάγονταν μεταξύ των μαθητών των δύο τελευταίων τάξεων όλων των γυμνασίων του Βελγίου, πήρα και τις δύο φορές το πρώτο βραβείο. Τη δεύτερη μάλιστα φορά δεν δόθηκε κανένα άλλο βραβείο εκτός από το δικό μου διότι τέθηκε προς λύση και ένα πολύ δύσκολο πρόβλημα που μόνο εγώ το έλυσα».

Το σπίτι του πατέρα του ήταν ένα είδος κέντρου διερχομένων, πολιτικών, διπλωματών, επιστημόνων και καλλιτεχνών

Μία λύση του προβλήματος αυτού δημοσίευσε δύο χρόνια αργότερα ο καθηγητής Η. Mansion στο περιοδικό «Μάθηση» του Βελγίου.

Το σπίτι του Καραθεοδωρή στις Βρυξέλλες.
ΑΡΙΣΤΕΡΑ: **Ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή, κατά την αποφοίτησή του από τη στρατιωτική σχολή Βελγίου, με τον πατέρα του.**

Σε ηλικία 18 ετών και μετά από επιτυχείς εισαγωγικές εξετάσεις γράφτηκε, τον Οκτώβριο του 1891, στη Στρατιωτική Σχολή του Βελγίου, στο τμήμα μηχανικών, ως «αλλοδαπός μαθητής». Στη σχολή αυτή απέκτησε πολλές γνώσεις που επηρέασαν τη μετέπειτα σταδιοδρομία του. Η σχολή λειτουργούσε με πρότυπο την École Polytechnique του Παρισιού, για το λόγο αυτό η φυσικομαθηματική μόρφωση που έδινε ήταν αρκετά καλή. Το φθινόπωρο του 1895 αποφοιτά με το βαθμό του ανθυπολοχαγού του Μηχανικού. Βαθμό που διατηρεί μόνο για μια ημέρα εφόσον ήταν αλλοδαπός. Στην πραγματικότητα, ήταν πλέον ένας πτυχιούχος πολιτικός μηχανικός. Τον Ιούλιο του 1895 ο Καραθεοδωρή αποδέχεται την πρόσκληση του θείου του, Αλέξανδρου Στεφάνου Καραθεοδωρή, που ήταν γενικός διοικητής της Κρήτης και τον επισκέπτεται στα Χανιά. Εκεί είχε την ευκαιρία να γνωρίσει τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Η γνωριμία αυτή έθεσε τις βάσεις για μια μακροχρόνια φιλία.

Τον ίδιο χρόνο επισκέπτεται στη Μυτιλήνη το μηχανικό ξάδελφό του Ιάκωβο Αριστάρχη, που είχε αναλάβει έργα οδοποιίας. Εκεί βοήθησε τον Ιάκωβο στο σχεδιασμό των δρόμων της γειτονικής Σάμου. Το 1897, κατά τη διάρκεια του ελληνοτουρκικού πολέμου, ο Καραθεοδωρή βρίσκεται στην Αθήνα.

Το χειμώνα του 1897-1898 πηγαίνει στο Λονδίνο. Το καλοκαίρι του 1898 βρίσκεται στο Παρίσι και το φθινόπωρο του 1898 φθάνει στην Αίγυπτο διότι προσελήφθη από τη βρετανική εταιρεία, που κατασκεύαζε τα φράγματα του Ασουάν και του Ασιούτ, ως βοηθός μηχανικός.

Ο Ευάγγελος Σπανδάγος είναι μαθηματικός και συγγραφέας. Το βιβλίο του «Η ζωή και το έργο του Κ. Καραθεοδωρή» (Αίθρα) έχει βραβευτεί από την Ακαδημία Αθηνών.

Στην Αίγυπτο παρέμεινε δύο χρόνια. Τις ελεύθερες ώρες του εκεί τις αφιέρωνε στη μελέτη των μαθηματικών. Διάβαζε με μεγάλη προσήλωση τα έργα των μαθηματικών Ζορντάν και Σάλμον-Φίντλερ, «Cours d' Analyse» και «Analytic Geometry» αντίστοιχα.

Την εποχή εκείνη έγραψε και την πρώτη εργασία του. Έγραψε στα ελληνικά μια μελέτη για την Αίγυπτο με τίτλο «Η Αίγυπτος», η οποία εκδόθηκε από το Σύλλογο προς Διάδοση Ωφελίμων Βιβλίων, που διηύθυνε ο Δημήτριος Βικέλας. Παράλληλα, έκανε και διάφορες μελέτες σχετικά με την κατασκευή των πυραμίδων.

Ο Γερμανός καθηγητής μαθηματικών Erhard Schmidt στο βιογραφικό σημείωμά του, που περιέχεται στα «Άπαντα» του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή, γράφει για την απόφαση του Καραθεοδωρή:

«Στην Αίγυπτο το μαθηματικό δαιμόνιο που είχε μέσα του επιτακτικά αξίωσε και επέβαλε τα δικαιώματά του. Εγκατέλειψε τη σταδιοδρομία του πολιτικού μηχανικού, που του υποσχόταν πολλά και, καταπλήσσοντας το περιβάλλον του, ήρθε, το 1900, στη Γερμανία για να αφιερωθεί στα μαθηματικά. Από τη μεγάλη ικανοποίηση, την οποία βρήκε εμβαθύνοντας στους νέους σκοπούς της δουλειάς του, έφτασε στην εμπειρία που προκαλεί την ευτυχία, ότι η απόφασή του ήταν ορθή».

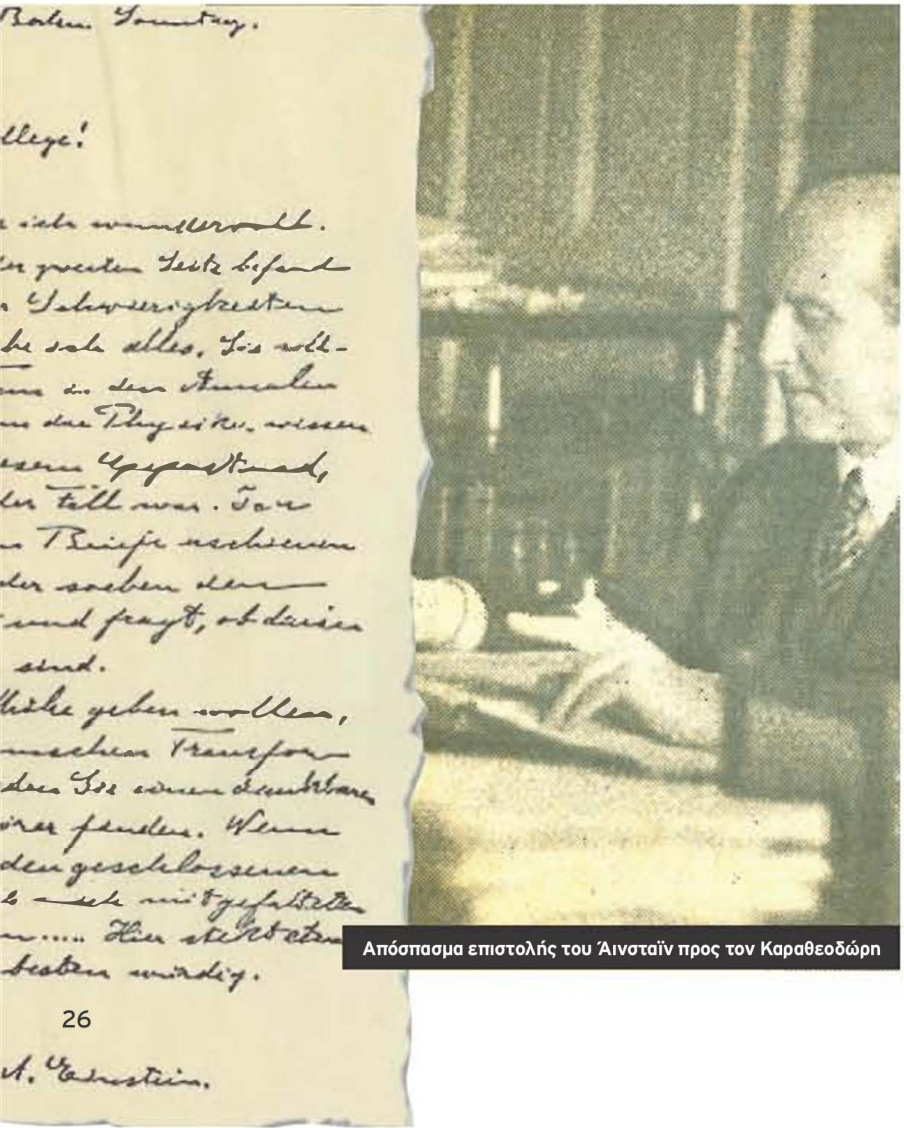

Απόσπασμα επιστολής του Άινσταϊν προς τον Καραθεοδώρη

Ταλαντεύτηκε για λίγο καιρό σχετικά με την επιλογή του τόπου των σπουδών του, αλλά τελικά επέλεξε το Πανεπιστήμιο του Βερολίνου.

Έτσι, τον Σεπτέμβριο του 1900, σε ηλικία 27 ετών, γράφτηκε στο μαθηματικό τμήμα του περίφημου αυτού πανεπιστημίου. Είχε τη μεγάλη τύχη να παρακολουθήσει μαθήματα από τέσσερις μεγάλους μαθηματικούς, τον Χέρμαν Σβαρτς, τον Φέρντιναντ Φρομπένιους, τον Ε. Ζερμέλο και τον Λάζαρους Φουκς.

Με υπόδειξη του Schmidt γράφτηκε το 1902 στο Πανεπιστήμιο του Γκέτινγκεν. Στο πανεπιστήμιο αυτό είχε πάλι τη μεγάλη τύχη να έχει ως καθηγητές τους, επίσης μεγάλους της μαθηματικής επιστήμης, Φέλιξ Κλάιν, Ντέιβιντ Χίλμπερτ και Χέρμαν Μινκόφσκι. Ο Καραθεοδωρή γράφει για το Γκέτινγκεν:

«Ήρθα σ' επαφή με πολλές διασημότητες από το χώρο των μαθηματικών. Το πνεύμα που επικρατούσε εκεί επέτρεπε την ελεύθερη ανταλλαγή επιστημονικών ιδεών και απόψεων».

Τον Ιούλιο του 1904 παρουσίασε τη διατριβή του στο συμβούλιο των καθηγητών του μαθηματικού τμήματος. Η παρουσίαση έγινε μετά από θερμή εισήγηση του Μινκόφσκι και έγινε ομόφωνα αποδεκτή με βαθμό άριστα.

Το 1908 έγινε τακτικός καθηγητής στο Πολυτεχνείο του Ανοβέρου.

Δύο χρόνια αργότερα γίνεται τακτικός καθηγητής στο Πολυτεχνείο του Μπρεσλάου, όπου οργανώνει το εκεί μαθηματικό τμήμα και αργότερα όλες τις σχολές του.

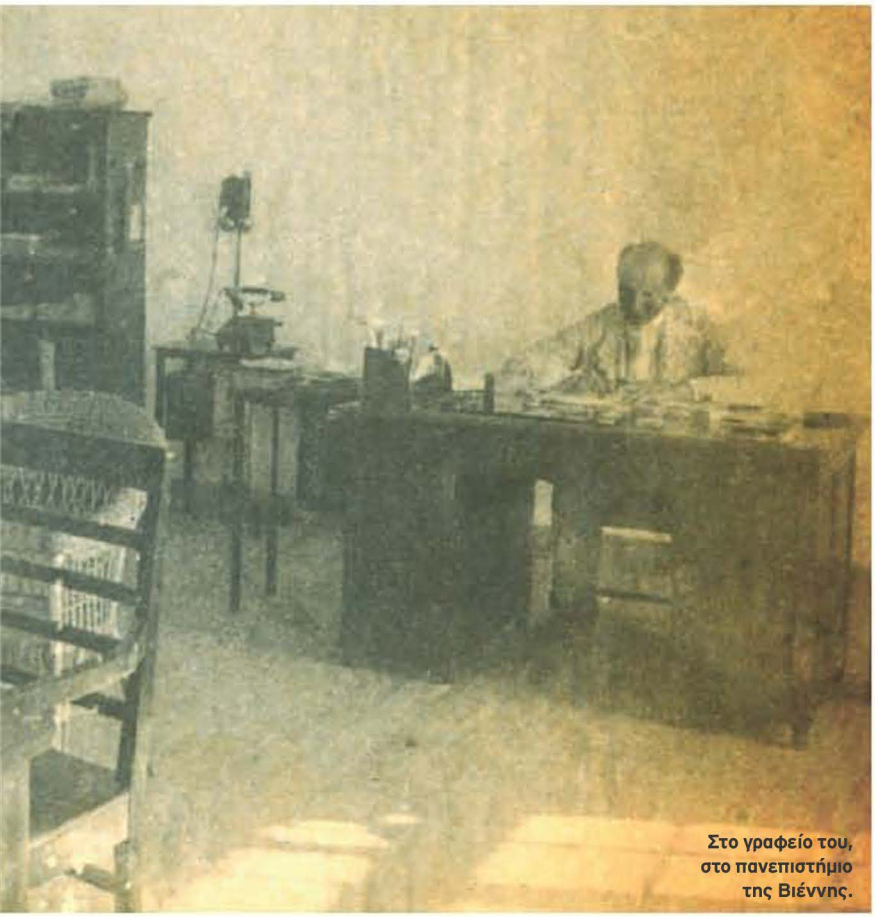

Στο γραφείο του, στο πανεπιστήμιο της Βιέννης.

Τον Αύγουστο του 1914 ξέσπασε ο 1ος Παγκόσμιος Πόλεμος. Μεγάλος ενθουσιασμός συγκλόνισε τότε τη Γερμανία. Ο Καραθεοδωρή δεν μπόρεσε να συμμεριστεί τον ενθουσιασμό της πλειοψηφίας των Γερμανών διανοουμένων. Η εισβολή των γερμανικών στρατευμάτων στο Βέλγιο προκάλεσε την αντίδρασή του, που εκδηλώθηκε με την προσχώρησή του στο «ιδεολογικό μέτωπο της Γερμανίας του Γκαίτε».

Το 1917 ο Felix Klein, ο Δίας των μαθηματικών όπως τον αποκαλούσαν οι σύγχρονοί του μαθηματικοί, τον υπέδειξε ως διάδοχό του στην Α' έδρα της μαθηματικής επιστήμης του Πανεπιστημίου του Γκέτινγκεν (που προπολεμικά θεωρείτο η Μέκκα της μαθηματικής επιστήμης). Στο Γκέντιγκεν ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή παρέμεινε μέχρι και το 1918. Το 1918 μετακαλείται στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου όπου δίδαξε μέχρι το 1920.

Το Σεπτέμβριο του 1919 ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος, που βρισκόταν στο Παρίσι για τη Διάσκεψη της Ειρήνης, κάλεσε από το Βερολίνο τον Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή. Ο Καραθεοδωρή πήγε στο Παρίσι και ανέπτυξε προφορικά στο Βενιζέλο τις σκέψεις του για την ίδρυση ενός δεύτερου πανεπιστημίου στην Ελλάδα.

Στις 20 Οκτωβρίου 1919 ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή υπέβαλε στον Ελ. Βενιζέλο σχετικό γραπτό υπόμνημα. Μετά από λίγους μήνες από την υποβολή του υπομνήματος, η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε η έδρα του δεύτερου πανεπιστημίου να είναι η Σμύρνη, την οποία είχε απελευθερώσει ο ελληνικός στρατός στις 2 Μαΐου 1919.

Τον Ιούλιο του 1920 η τότε κυβέρνηση του Ελευθέριου Βενιζέλου υπέβαλλε την παράκληση στον Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή να αποδεχθεί τη θέση του τακτικού καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και παράλληλα να οργανώσει το Πανεπιστήμιο της Σμύρνης. Ο Καραθεοδωρή, από φιλοπατρία και μόνο, αποδέχεται την πρόταση του Βενιζέλου, εγκαταλείποντας μια λαμπρή καριέρα, που του εξασφάλισε η θέση του ως καθηγητή του Πανεπιστημίου του Βερολίνου.

Ο Καραθεοδωρή συνέταξε στη Γερμανία το σχέδιο λειτουργίας του υπό ίδρυση πανεπιστημίου κατά το πρότυπο των αγγλοσαξονικών, που περιλάμβαναν θεωρητικές και εφαρμοσμένες επιστήμες. Φρόντισε παράλληλα για την προμήθεια κατάλληλων οργάνων για τα διάφορα εργαστήρια και βιβλίων για τη δημιουργία μιας μεγάλης βιβλιοθήκης, που θα ήταν μοναδική σ' όλη την Ανατολή.

Η κυβέρνηση του Βενιζέλου υπέβαλλε παράκληση στον Καραθεοδωρή να οργανώσει το Πανεπιστήμιο της Σμύρνης

Ως λεκτικό έμβλημα του πανεπιστημίου επιλέγει το «Φως εξ Ανατολών» διότι πίστευε ότι το Πανεπιστήμιο της Σμύρνης θα σκόρπιζε το υπέρλαμπρο της επιστήμης φως.

Στις 10 Σεπτεμβρίου του 1920 φτάνει οικογενειακώς στη Σμύρνη. Ο Νικόλαος Κριτικός ιστορεί με τη σειρά του: «Ο Καραθεοδωρή, ευρίσκει εις τον Ύπατον Αρμοστήν της Ελλάδος εν Σμύρνη, Αριστείδη Στεργιάδη, έναν ένθερμο υποστηρικτή και ένα πρόθυμο χορηγό των απαραιτήτων χρηματικών μέσων».

Στις 14 Δεκεμβρίου 1999 η κόρη του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή, Δέσποινα Ροδοπούλου – Καραθεοδωρή, σε μια συνάντησή μας, παρουσία και της εκδότριας Δέσποινας Τραυλού, μου διηγήθηκε τις μνήμες της από τη Σμύρνη: «Τον

Οκτώβριο του 1920 η οικογένειά μας, ο πατέρας μου, η μητέρα μου, ο αδελφός μου κι εγώ, φτάσαμε στη Σμύρνη. Εγκατασταθήκαμε σ' ένα ωραίο τριώροφο σπίτι στην κεντρική προκυμαία. Ο πατέρας στη Σμύρνη εργαζόταν πυρετωδώς. Έλειπε όλη την ημέρα, ενώ πολλά βράδια της εβδομάδας δεχόταν στο σπίτι διαφόρους κυρίους, με τους οποίους συζητούσε για το πανεπιστήμιο. Παράλληλα όμως, ασχολείτο και με την επιστήμη του.

Στη Σμύρνη ολοκλήρωσε, το 1921, μια θαυμάσια, απ' ό,τι άκουσα, εργασία του στα μαθηματικά. Λίγες ημέρες πριν από την καταστροφή, μας έβαλε σ' ένα καΐκι που πήγαινε στη Σάμο. Ο πατέρας παρέμεινε για να σώσει ό,τι ήταν δυνατόν από τα κινητά πράγματα του πανεπιστημίου, όργανα, μηχανήματα εργαστηρίων, βιβλία και έγγραφα. Όπως έμαθα αργότερα, έφυγε μόλις οι άτακτοι Τούρκοι μαχητές είχαν μπει στα ανατολικά προάστια της Σμύρνης».

Ο τότε πρόξενος της Αμερικής στη Σμύρνη George Horton είχε γράψει ένα βιβλίο με τίτλο «All about Turkey», που μεταφράστηκε με τίτλο «Αναφορικά με την Τουρκία» και τον πρόλογο έγραψε ο Γιάννης Καψής.

Σ' αυτό ο Horton γράφει: «Ένας από τους τελευταίους Έλληνες που είδα στους δρόμους της Σμύρνης πριν από την είσοδο των Τούρκων ήταν ο καθηγητής Καραθεοδωρή, πρύτανης του καταδικασμένου εν τη γενέσει του πανεπιστημίου. Όταν αναχώρησε ο Καραθεοδωρή από τη Σμύρνη, ήταν σαν να έφευγε από τη Μικρά Ασία η ενσάρκωση της ελληνικής ευφυΐας, της τέχνης και του πολιτισμού».

Στις 2 Σεπτεμβρίου του 1922 επαναδιορίζεται ο Καραθεοδωρή τακτικός καθηγητής της «Ανωτέρας Μαθηματικής Αναλύσεως» στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Το 1923 διετέλεσε και καθηγητής της Μηχανικής στο ΕΜΠ.

Το 1924 του είχε προταθεί και θέση καθηγητή στο Πανεπιστήμιο του Berkeley των ΗΠΑ. Θέση, την οποία αρνήθηκε διότι δεν ήθελε να «αμερικανοποιηθούν τα παιδιά του» όπως είπε.

Η αντισυναδελφική, απέναντί του, στάση ορισμένων καθηγητών του Πανεπιστημίου Αθηνών τον ανάγκασε να εγκαταλείψει την Ελλάδα το 1924 και να δεχθεί τη θέση τακτικού καθηγητή στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου, που του είχε προσφερθεί τον Ιούλιο του 1924.

Στο Μόναχο συνέχισε το ερευνητικό του έργο μ' ένα πλήθος εργασιών στα μαθηματικά και τη φυσική. Οι εργασίες του στη φυσική συνετέλεσαν ώστε οι μεγάλοι Γερμανοί φυσικοί Μαξ Πλανκ, Μαξ Μπορ και Άλμπερτ Αϊνστάιν να δείξουν μεγάλο ενδιαφέρον για τις εργασίες του Καραθεοδωρή στην θερμοδυναμική και την ειδική σχετικότητα, γεγονός που τον επέβαλε ως μια ξεχωριστή επιστημονική προσωπικότητα στον κύκλο των φυσικών.

Τον Αύγουστο του 1927 το Πανεπιστήμιο του Harvard και η Αμερικανική Μαθηματική Εταιρεία (AMS) προσκαλούν τον Καραθεοδωρή στις ΗΠΑ.

Καραθεοδωρή και Αϊνστάιν

Ο ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ είχε μια στενή επιστημονική συνεργασία με τον Albert Einstein. Μεταξύ των δύο ανδρών υπήρχε μεγάλη αλληλοεκτίμηση. Δεν είχαν όμως ποτέ αναπτύξει την οικειότητα που φέρνει τους ανθρώπους κοντά. Πάντα μιλούσαν μεταξύ τους στον πληθυντικό και ο ένας αποκαλούσε τον άλλο «κύριε συνάδελφε» ή «αγαπητέ κύριε ...».

Η γνωριμία τους ανάγεται στα τέλη του 1913, όταν ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή ήταν καθηγητής στο Πολυτεχνείο του Μπρεσλάου κι ο Einstein καθηγητής στο ερευνητικό ινστιτούτο Wilhelm Kaiser (Βίλχελμ Κάιζερ) του Βερολίνου και μέλος της πρωσικής Ακαδημίας των Επιστημών. Κατά μια εκδοχή, τους γνώρισε ο Max Planck. Φυσικά ο ένας γνώριζε τον άλλο από τις δημοσιεύσεις τους στο Mathematische Annalen και στο Annalen der Physik αντίστοιχα.

Το 1924 ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή και ο Albert Einstein μαζί με τους David Hilbert και Otto Blumenthal αναλαμβάνουν την έκδοση του περιοδικού «Mathematische Annalen». (Το περίφημο αυτό μαθηματικό περιοδικό ιδρύθηκε το 1868. Το 1876 ανέλαβε την έκδοσή του ο Felix Klein). Η συνεργασία της ομάδας αυτής διακόπηκε το 1933, όταν ο A. Einstein κατέφυγε στις ΗΠΑ.

Πολλές φήμες κυκλοφορούν σχετικά με τους δύο αυτούς κορυφαίους επιστήμονες. Σύμφωνα με την πιο ακραία, ο Einstein ιδιοποιήθηκε τη θεωρία της σχετικότητας, τόσο της γενικής όσο και της ειδικής, από τον Καραθεοδωρή. Μια άλλη φήμη (κι αυτή ακραία) θέλει μια προχωρημένη εργασία του Καραθεοδωρή σχετικά με το χωρόχρονο να έχει εξαφανιστεί από τα ράφια όλων των βιβλιοθηκών.

Σύμφωνα, τέλος, με τις πλέον επιεικείς φήμες, η συμβολή του Καραθεοδωρή στην ολοκλήρωση τόσο της ειδικής όσο και της γενικής θεωρίας της σχετικότητας ήταν κάτι περισσότερο από σημαντική. Όταν ο Einstein τελείωσε το 1916 τη Γενική Θεωρία της Σχετικότητας και τη δημοσίευσε τον ίδιο χρόνο στο περιοδικό «Annalen der Physik», ορισμένοι ψιθύριζαν ότι η βοήθεια του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή ήταν πολύ μεγάλη στην επεξεργασία των μαθηματικών σχέσεων της θεωρίας.

Φυσικά κανένα αποδεικτικό στοιχείο δεν υπάρχει που να επιβεβαιώνει τους ισχυρισμούς αυτούς. Απεναντίας η Δέσποινα Ρο-

Στην είσοδο του πανεπιστημίου της Σμύρνης. ΔΕΞΙΑ: **Φωτογραφία του εθνομάρτυρα Μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσοστόμου με ιδιόχειρη αφιέρωσή του προς τον Καραθεοδωρή.**

Φωτογραφία του Αϊνστάιν, με ιδιόχειρη αφιέρωση στον Καραθεοδωρή.

δοπούλου – Καραθεοδωρή, σε μια σχετική συζήτηση που είχε ο υπογράφων μαζί της στις 16/ 1/ 2000, παρουσία και της μαθηματικού Ρούλας Σπανδάγου, είναι απόλυτη στο θέμα αυτό: «Ο πατέρας μου», είπε η Καραθεοδωρή, «είχε μια «επιστημονική φιλία» με τον Einstein που διήρκεσε μέχρι το θάνατό του. Αν συνέβαινε κάτι τέτοιο δεν θα υπήρχε λόγος διατηρήσεως της φιλίας αυτής».

Πράγματι, ο Καραθεοδωρή και ο Einstein είχαν μια συχνή, θα λέγαμε, αλληλογραφία μέχρι το 1933,όταν ο δεύτερος κατέφυγε στις ΗΠΑ.

Το 1936, όταν ο Καραθεοδωρή επισκέφθηκε την Αμερική, οι δύο άνδρες συναντήθηκαν με κάθε μυστικότητα (λόγω της επικρατούσας καταστάσεως στη Γερμανία) στο Πρίνστον. Από το 1937 έως και το 1946 φαίνεται ότι δεν υπήρχε καμία γραπτή επικοινωνία μεταξύ τους κι αυτό οφείλεται στην εμπόλεμη κατάσταση.

Ένας άλλος σοβαρός ισχυρισμός, που ανατρέπει και τις περί κλοπής φήμες, προκύπτει από το λήμμα «χωρόχρονος», που περιέχεται στη Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια του Δρανδάκη. Το λήμμα αυτό, που έγραψε ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή τον Οκτώβριο του 1932, αναφέρεται επανειλημμένα στον Einstein και στις θεωρίες του, οι οποίες διατυπώθηκαν το 1916, δηλαδή 16 χρόνια πριν τη συγγραφή του λήμματος.

Είναι γεγονός πάντως ότι ο Einstein ζήτησε πολλές φορές τη μαθηματική συνδρομή του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή και ότι ο τελευταίος δεν του την αρνήθηκε.

Η φήμη τέλος ότι ο Einstein υπήρξε μαθητής του Καραθεοδωρή χαρακτηρίζεται, λίαν επιεικώς, ως γελοία.

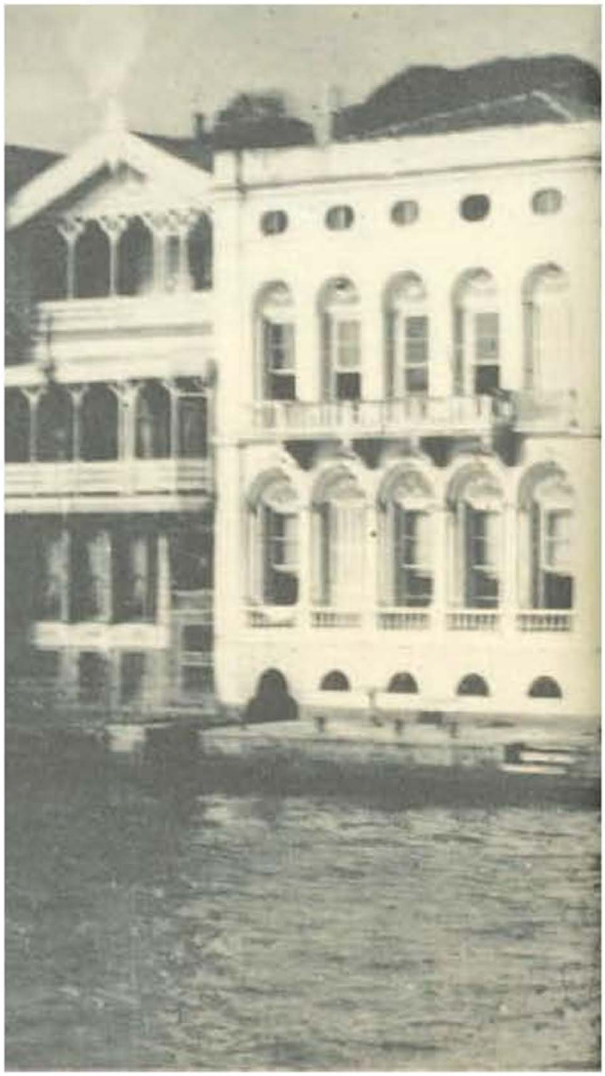

Το πατρικό του Καραθεοδωρή στην Κωνσταντινούπολη.

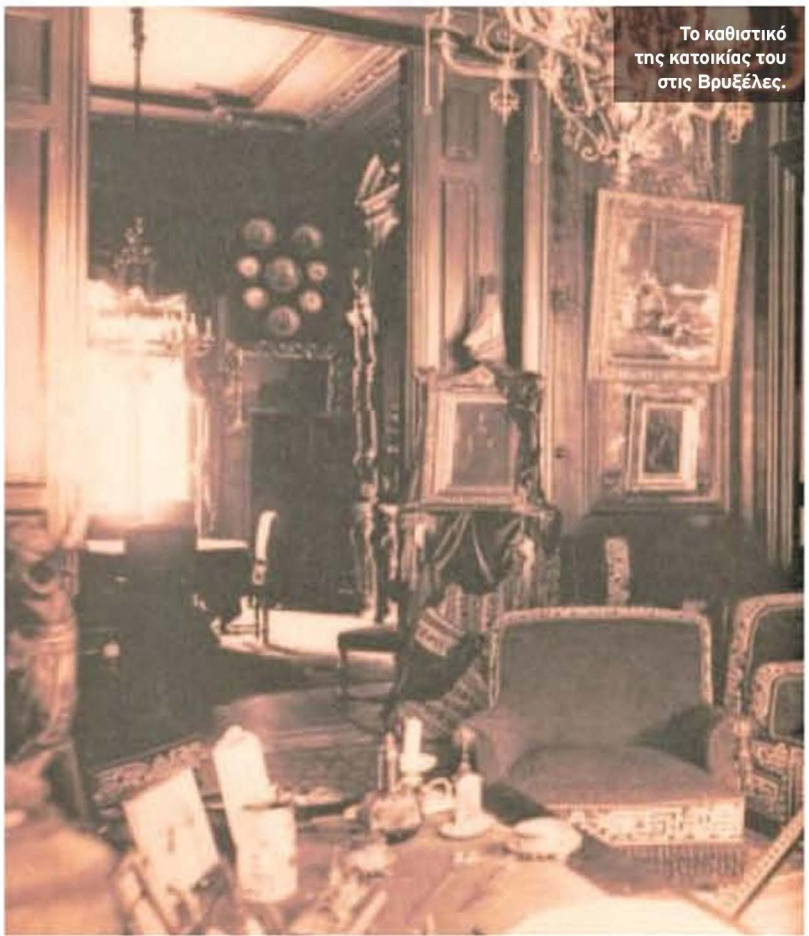

Το καθιστικό της κατοικίας του στις Βρυξέλες.

Το μεν πανεπιστήμιο για να διδάξει ως επισκέπτης καθηγητής, η δε Μαθηματική Εταιρεία για να δώσει διαλέξεις σε 20 περίπου πανεπιστήμια. Έφθασε στις ΗΠΑ μαζί με τη γυναίκα του με το υπερωκεάνιο «Aquitania» στις 25 Ιανουαρίου 1928. Δίδαξε στο Πανεπιστήμιο Harvard επί ένα εξάμηνο.

Κατόπιν επισκέφθηκε το Λος Άντζελες, την Ουάσινγκτον, τη Νέα Ορλεάνη, το Σαν Αντώνιο, τη Νέα Υόρκη, τον Άγιο Φραγκίσκο και άλλες μικρότερες πόλεις των ΗΠΑ δίνοντας διαλέξεις στα εκεί πανεπιστήμια.

Όπου πήγαινε οι πανεπιστημιακές κοινότητες τον υποδέχονταν με μεγάλο ενθουσιασμό. Οι προσκλήσεις για δεξιώσεις, γεύματα, θεατρικές παραστάσεις, εκδρομές, ομιλίες κ.λπ. ήταν αμέτρητες.

Τον Ιούλιο του 1928 έκανε μερικές παραδόσεις και στο Πανεπιστήμιο του Berkeley (στον Αγ. Φραγκίσκο). Στις πανεπιστημιακές παραδόσεις του στις ΗΠΑ είχε πάντα ένα πυκνό ακροατήριο από πολύ αξιόλογους φοιτητές.

Παρά την πικρία του, ο Καραθεοδωρή δεν έπαψε να προσφέρει τη βοήθειά του στην Ελλάδα κάθε φορά που τη ζητούσε. Έτσι, όταν το 1930 η τότε ελληνική κυβέρνηση τον παρακάλεσε να βελτιώσει τους όρους λειτουργίας του Πανεπιστημίου Αθηνών

Από αριστερά: Ν. Κριτικός, Ντ. Χίλμπερτ και Κ. Καραθεοδωρή.

και του νεοσύστατου τότε Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ο Καραθεοδωρή δέχτηκε την πρόσκληση, ήρθε πάλι στην Αθήνα και παρέμεινε περίπου δύο χρόνια (διατηρώντας παράλληλα τη θέση του στο Μόναχο).

Λίγους μήνες μετά την άφιξή του στην Αθήνα υποβάλλει στην ελληνική κυβέρνηση μελέτη με τίτλο «Περί της αναδιοργανώσεως του Πανεπιστημίου Αθηνών».

Η μελέτη αυτή αποτέλεσε τη βάση του γνωστού νόμου 5343 του 1932, βάσει του οποίου λειτούργησαν τα ελληνικά πανεπιστήμια μέχρι το 1982. Η κυβέρνηση του Ελευθέριου Βενιζέλου τον διορίζει κυβερνητικό επίτροπο στα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης.

Ο διορισμός αυτός δίνει στον Καραθεοδωρή το βαθμό του πρυτάνεως και το δικαίωμα να συμμετέχει στις συνεδριάσεις όλων των συμβουλίων των πανεπιστημίων.

Το 1932, επί κυβερνήσεως Αλεξάνδρου Παπαναστασίου που διαδέχθηκε την κυβέρνηση του Ελευθέριου Βενιζέλου, απολύθηκε τελείως αδικαιολόγητα από τη θέση του κυβερνητικού επιτρόπου και επέστρεψε στη Γερμανία.

Τον Οκτώβριο του 1936 επισκέφθηκε για δεύτερη φορά τις ΗΠΑ προσκεκλημένος από πέντε πανε-

πιστήμια της χώρας, όπου έδωσε πλήθος μαθηματικών διαλέξεων.

Όπως μου διηγήθηκε στις 15/12/1999 η αείμνηστη θυγατέρα του Δέσποινα Ροδοπούλου – Καραθεοδωρή, από το 1929 έως και το 1932 ο πατέρας της, σε συνεργασία με τον Αϊνστάιν, φυγάδευσε πολλούς επιστήμονες εβραϊκής καταγωγής εξασφαλίζοντάς τους προσκλήσεις για εργασία σε πανεπιστήμια των ΗΠΑ. Η διαίσθηση που διέθεταν οι μεγάλοι αυτοί επιστήμονες συνετέλεσε ώστε να προβλέψουν τη δυσάρεστη εξέλιξη των πραγμάτων με την άνοδο του ναζισμού. Το 1933 ο Α. Einstein κατέφυγε με τη σειρά του στις ΗΠΑ.

Το επιστημονικό έργο του Καραθεοδωρή τον έταξε μεταξύ των μεγάλων σύγχρονων μαθηματικών, προκάλεσε δε τη μεγάλη και επίσημη εκτίμηση της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας.

Ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή έγινε μέλος των Ακαδημιών Επιστημών Βερολίνου (1919), Γκέτινγκεν (1920), Μονάχου (1925), Μπολόνια (1926), Αθηνών (1927), Παπικής (1928) και Ρώμης (1929). Παράλληλα ήταν μέλος πολλών επιστημονικών εταιρειών, από τις οποίες δεσπόζουσα θέση είχε (για την εποχή που αναφερόμαστε) η εταιρεία Λιγκέων της Ρώμης (dei Lincei di Roma).

Κατά τη διάρκεια του πολέμου (1939-1944) ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή εργάστηκε σκληρά κι αυτό οφείλεται, εκτός από τη μεγάλη δημιουργική ωριμότητά του, και στο γεγονός ότι ήθελε με την εργασία του να τραβήξει τη σκέψη του από τις απάνθρωπες στερήσεις και τους περιορισμούς και από τα τραγικά γεγονότα που έβλεπε ή μάθαινε.

Έγραψε περίπου 17 εργασίες, από τις οποίες δημοσίευσε τις 10. Ασχολήθηκε παράλληλα με εκδόσεις ή επανεκδόσεις βιβλίων του. Πολυάριθμα είναι ακόμα τα σύντομα άρθρα που δημοσίευσε και οι πολυάριθμες οι διαλέξεις που έδωσε κατά την περίοδο αυτή.

Ο Καραθεοδωρή και η οικογένειά του, η γυναίκα του Ευφροσύνη και ο γιος του Στέφανος, κατόρθωσαν να επιβιώσουν του μεγάλου πολέμου. Η θυγατέρα του Δέσποινα βρισκόταν από το 1938 στην Ταγκανίκα της Αφρικής παντρεμένη με το βιομήχανο και ιδιοκτήτη φυτειών Θεόδωρο Σκούταρη.

Την άνοιξη του 1947 ήρθε η βαριά ασθένεια (ίσως καρκίνος του ήπατος) που τον έστειλε για πολλούς μήνες στο νοσοκομείο. Λίγο πριν τα Χριστούγεννα του 1949 έδωσε στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου την τελευταία διάλεξη της ζωής του. Πέθανε στις 2 Φεβρουαρίου του 1950 σε ηλικία 77 ετών.

Ο πρύτανης του Πανεπιστημίου του Μονάχου ανήγγειλε στον ομόλογό του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών ότι το «πνεύμα του διασήμου Έλληνος μαθηματικού Κων/νου Καραθεοδωρή επέταξεν εις τους αιθέρας».

Ο Καραθεοδωρή τάφηκε στο νεκροταφείο του Μονάχου δίπλα στην αγαπημένη του Ευφροσύνη.

Ο καθηγητής Erhard Schmidt είπε μεταξύ άλλων πάνω από το φέρετρο του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή: «Ο μαθηματικός κόσμος έχασε έναν από τους εξοχότατους διαμορφωτές του. Ο κύκλος δράσεως της γερμανικής επιστήμης έχασε μία από τις πιο τιμημένες προσωπικότητες.

Οι Έλληνες έχασαν ένα συνεχιστή του έργου των ενδόξων μαθηματικών προγόνων τους κι εγώ, αν μου επιτρέπεται να μιλήσω για τον εαυτό μου, τον καλύτερο φίλο μου».

Το επιστημονικό έργο του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή ήταν τεράστιο. Στα άπαντά του, που αποτελούνται από πέντε τόμους με 3.500 σελίδες τα οποία εξέδωσε η Ακαδημία Επιστημών του Μονάχου το 1954, περιλαμβάνονται 165 πρωτότυπες φυσικομαθηματικές εργασίες. Υπήρχαν ακόμα και 10 αδημοσίευτες εργασίες. Είχε συγγράψει δε 7 βιβλία, από τα οποία τα 6 ήταν μαθηματικού περιεχομένου και το 1 αναφερόταν στη γεωμετρική οπτική. Τα βιβλία αυτά είχαν εκδοθεί στη γερμανική και την αγγλική γλώσσα.

Σε συνεργασία με τον Αϊνστάιν, φυγάδευσε πολλούς επιστήμονες εβραϊκής καταγωγής

Η διεθνής μαθηματική κοινότητα δεν λησμόνησε ποτέ τον Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή. Αμέσως μετά το θάνατό του, αλλά και αρκετά χρόνια μετά, έγιναν και γίνονται ανά τον κόσμο διάφορες εκδηλώσεις αφιερωμένες στη ζωή και το έργο του.

Η συνεδρία της 23ης Φεβρουαρίου 1950 της Ακαδημίας Αθηνών με θέμα «Αγγελία θανάτου του τακτικού μέλους της Ακαδημίας Αθηνών, Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή» έκλεισε ως εξής: «Ό,τι παρήλθε, πέρασε και δεν ξαναγυρίζει. Μ' αν είχε λάμψη δυνατή, και πάλι θα φωτίζει».